

УДК 338.43.01

Н. О. Окселенко*Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет***ПРОБЛЕМИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ
І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Досліджено проблему конкурентоспроможності сільськогосподарської галузі України, а також розроблено і обґрунтовано алгоритм оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарської галузі на підставі адаптаційної моделі взаємозв'язку індикаторів та показників ефективності використання оборотних активів підприємств сільськогосподарської галузі.

Ключові слова: сільськогосподарська галузь, ресурси, підвищення прибутковості, конкурентоспроможність, перспективність розвитку

Исследована проблема конкурентоспособности сельскохозяйственной отрасли Украины. Разработан и обоснован алгоритм оценки конкурентоспособности сельскохозяйственной отрасли на основе адаптационной модели взаимосвязи индикаторов и показателей эффективности использования оборотных активов предприятий сельскохозяйственной отрасли.

Ключевые слова: сельскохозяйственная отрасль, ресурсы, повышение прибыльности, конкурентоспособность, перспективность развития

The paper investigates the issue of competitiveness of the agricultural sector in Ukraine. The research develops and substantiates competitiveness assessment algorithm for the agricultural sector based upon the adaptive model of the interrelation between indexes and indicators of the current assets employment efficiency by the enterprises of the agricultural sector.

Keywords: agricultural sector, resources, increase in profitability, competitiveness, development prospects.

Сучасні умови господарювання обумовлюють підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської галузі України на підставі ефективного управління фінансовими ресурсами, формування та ефективного використання наявних активів, зокрема оборотних активів, забезпечення їхньої прибутковості, ліквідності, зокрема в результаті підвищення ринкової вартості підприємств сільськогосподарської галузі. Через це вітчизняна сільськогосподарська галузь опинилася перед проблемою створення дієвої системи підвищення ефективності використання ресурсів та джерел їх формування.

Аналіз діяльності підприємств сільськогосподарської галузі, структури та динаміки активів свідчить про те, що найбільш чутливими до кризових явищ в економіці, до негативного впливу інфляційних процесів виявилися оборотні активи, ефективність використання яких дотепер зберігає негативні тенденції. За останні роки прибутковість оборотних активів знизилася; зменшилася оборотність активів та відповідно підвищився термін їх обороту; сума власних оборотних активів сільськогосподарських підприємств має від'ємне значення, що не забезпечує сільськогосподарській галузі маневреності власного капіталу, знижує надійність роботи в умовах коливань кон'юнктури ринку. Змінити негативні тенденції, що склалися, можливо лише, застосовуючи ефективну систему управління оборотними активами та джерелами їх формування.

Загальна ефективність та конкурентоспроможність сільськогосподарської галузі України розглядалася в працях В. Андрійчука, І. Вініченка, О. Дація, М. Корецького, Л. Мельника, О. Ульянченко та ін. [1–6]. Питанням сутності, формування, використання та аналізу активів та окремих їхніх елементів

присвячено праці вітчизняних та зарубіжних учених-економістів, а саме: І. Бланка, Є. Бріггема, О. Єфімової, В. Ковальова, С. Покропивного, С. Салиги, Г. Семенова, О. Стоянової, В. Хорна, М. Чумаченка, А. Чупіса, Г. Швиданенка та ін. Але чинні розробки потребують подальшого розвитку в напрямі формування цілісної системи підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської галузі України в умовах обмеженості ресурсів та на основі підвищення ефективності використання наявних активів.

У зв'язку з цим метою статті є розробка методики оцінки ефективності використання оборотних активів, і на цій основі підвищення конкурентоспроможності підприємств сільськогосподарської галузі, визначення кількісного впливу різних чинників на рівень конкурентоспроможності. Це пов'язано із тим, що зростання конкурентоспроможності підприємств сільськогосподарської галузі є значним чинником відтворення якості капіталу інших галузей.

Напрямами підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської галузі України шляхом ефективного використання ресурсів має бути:

- оновлення виробничих фондів та інвестування в технологічне оновлення виробничих процесів;
- скорочення виробничих потужностей відповідно до потенційних обсягів реалізації, що забезпечить зниження ціни готової продукції;
- застосування інноваційних нововведень на підприємствах сільськогосподарської галузі.

Отже, існує необхідність у більш детальному вивченні ефективності використання ресурсів сільськогосподарської галузі та їхнього впливу на конкурентоспроможність цієї галузі. Через те, що частка оборотних активів досягає більше 50 % від суми всіх сукупних активів, то формування фінансових результатів, загальний фінансовий стан сільськогосподарських підприємств та конкурентоспроможність сільськогосподарської галузі значною мірою визначаються станом та ефективністю використання оборотних активів. Це визначає високу складність задач управління оборотними активами підприємств сільськогосподарської галузі.

З точки зору впливу на ефективність використання оборотних активів сільськогосподарської галузі та врахування впливу факторів під час управління ними визначальними внутрішніми факторами є галузева належність суб'єкта господарювання та структура продукції, що випускається, її частка в загальному платоспроможному попиті. Зовнішні фактори впливають на всі аспекти виробничо-фінансової діяльності підприємств сільськогосподарської галузі і через неї на ефективність використання оборотних активів. Особливе значення для підвищення ефективності має рівень, динаміка й коливання платоспроможного попиту на продукцію галузі, бо платоспроможний попит визначає стабільність надходження виручки. У свою чергу, він залежить від макроекономічної кон'юнктури, рівня доходів споживачів – фізичних та юридичних осіб, ціни на продукцію сільськогосподарської галузі.

Однак в економічній літературі відсутня спільна думка щодо показників ефективності використання оборотних активів. Одна група економістів дотримується думки, що ефективність використання оборотних активів характеризується тільки їхньою оборотністю. Інша група вважає, що оборотність оборотних активів – це лише один із системи показників їхнього ефективного використання. Третя група відводить другорядне значення цьому показнику. Ми поділяємо думку авторів, які вважають, що для оцінки ефективності використання оборотних активів

необхідно використати систему показників, у яку пропонується включати як показники оборотності, так і показники кінцевої ефективності використання оборотних активів. Розробка стратегії управління оборотними активами передбачає дослідження їхньої динаміки та рентабельності, оцінку факторів, що обумовлюють їх величину, а також визначення достатності оборотних активів для вирішення завдань виробничого і соціального розвитку підприємств сільськогосподарської галузі.

Для підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської галузі потрібен чіткий аналіз використання оборотних активів. Головним інструментом в оцінці ефективності використання оборотних активів виступають саме методи економічного аналізу, за допомогою яких можна оцінити та обґрунтувати вплив оборотних активів на фінансовий стан підприємств. Як зазначають провідні науковці, забезпечення раціонального використання оборотних активів – найбільш складне завдання в процесі управління ними. Адже основною метою є забезпечення постійної ліквідності і платоспроможності. Так, І. М. Карасьова зазначає, що це пов'язано з тим, що оборотні активи обслуговують всі стадії виробничо-господарського циклу і постійно рухаються [4, с. 59].

Процес вимірювання очікуваного чи досягнутого рівня ефективності використання оборотних активів методологічно пов'язано передусім із визначенням належних критеріїв, індикаторів і формуванням відповідної системи показників. Правильно сформульовані критерії повинні найбільш повно характеризувати сутність оборотних активів як економічної категорії.

Для розробки обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення ефективності використання оборотних активів підприємства необхідно розробити методику аналізу ефективності їхнього використання. Методика повинна бути орієнтована лише на ті фактори, зміна яких у потрібному напрямі з високою часткою імовірності приведе до поліпшення результатів діяльності. Згідно з «Великим економічним словником», індикатор – це цифровий показник еволюції економічної або фінансової величини, особливо значимої для проведення загальної економічної політики й оцінки її результатів [1, с. 213]; показник – це свідчення, доказ, ознака чогось; наочне вираження (у цифрах, графічно) досягнень, результатів діяльності. Отже, визначимо індикатор ефективності використання оборотних активів як цифровий показник еволюції економічної величини (показника), який враховує вплив зовнішніх та внутрішніх факторів.

Автором розроблено адаптаційну модель взаємозв'язку індикаторів та показників ефективності використання оборотних активів підприємств сільськогосподарської галузі (рис. 1).

Отже, на підставі моделі (рис. 1) пропонуємо визначати індикатор ефективності використання оборотних активів як систему показників, що у своїй сукупності кількісно характеризує ефективність використання оборотних активів, враховуючи вплив зовнішніх та внутрішніх факторів з метою вияву тенденції впливу на фінансовий стан підприємств сільськогосподарської галузі. Індикатори отримують конкретний кількісний вираз через систему показників, які залежно від їх набору можуть характеризувати певний аспект діяльності з більшим чи меншим ступенем деталізації, в абсолютних чи відносних величинах.

У розробленій автором адаптаційній моделі взаємозв'язку індикаторів та показників ефективності використання оборотних активів підприємств сільськогосподарської галузі вдосконалено поняття індикатору ефективності використання оборотних активів, що враховує етапність проведення аналізу, зовнішні і

внутрішні фактори та якісні характеристики показників і дозволяє класифікувати індикатори. До чинної класифікації індикаторів ефективності використання оборотних активів автор додав контролюючі індикатори. Зазначене дає можливість стверджувати, що автором вперше запропоновано адаптаційну модель взаємозв'язку індикаторів та показників ефективності використання оборотних активів підприємств сільськогосподарської галузі.

Рис. 1. Адаптаційна модель взаємозв'язку індикаторів та показників ефективності використання оборотних активів підприємств сільськогосподарської галузі
(джерело: авторська розробка)

Запропонована адаптаційна модель (рис. 1) спрямована на збільшення можливостей аналізу, чіткої координації роботи відділів, отримання єдиної бази даних, що дозволить на новій, якіснішій основі ухвалювати управлінські рішення. Такий підхід до побудови адаптаційної моделі взаємозв'язку індикаторів та показників ефективності використання оборотних активів підприємств сільськогосподарської галузі складається з таких блоків: збирання, групування і попереднього аналізу факторів та показників з метою виявлення факторів, що найбільш впливають на ефективність роботи фінансово-економічного механізму підприємств галузі та їх математичний аналіз. Наступним етапом є побудова математичної моделі та її використання з метою вибору ефективних методів поточної дії запропонованого механізму оцінки ефективності використання оборотних активів підприємств сільськогосподарської галузі. Також цю модель можна використовувати для поточного планування факторів, що впливають на

фінансово-економічний механізм управління підприємствами сільськогосподарської галузі або стратегічного планування факторів, що впливають на фінансово-економічний механізм управління – якщо розглядають довгострокові результуючі показники.

Рис. 2. Реалізація адаптаційної моделі взаємозв'язку індикаторів та показників ефективності використання оборотних активів підприємств сільськогосподарської галузі
(джерело: авторська розробка)

Реалізація планів і ухвалення управлінських рішень з питань фінансово-економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської галузі з використанням наведеної моделі, розробка на її основі оптимізаційної економетричної моделі, контроль за виконанням рішень та оцінка діяльності підприємства після виконання управлінських рішень за досліджуваний період суттєво підвищують ефективність управління підприємством.

Розроблена модель дозволяє побудувати механізм обґрунтування управлінських рішень, який супроводжується не тільки отриманням аналітичної і прогностичної інформації, й можливістю формування звітності стосовно впливу ефективного використання оборотних активів на фінансовий стан сільськогосподарського підприємства для подальших управлінських рішень. Запропонована модель дозволяє використовувати як результуючий показник з управління

ського рішення різні показники, зокрема вартість оборотних активів, прибуток, рентабельність, витрати тощо. У таких умовах для досліджуваних підприємств сільськогосподарської галузі основним контрольним показником є величина оборотних активів, тому під час апробації запропонованого підходу цей показник було обрано як результуючий для моделювання. У дослідженні простежимо використання одержаної адаптаційної моделі для обґрунтування поточних управлінських рішень.

Висновки. Отже, забезпечення стійкого розвитку, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської галузі залежить від вибору ефективної стратегії формування й використання їхніх активів, зокрема оборотних активів. Вагомим резервом покращення роботи більшості сільськогосподарських підприємств в умовах глобалізації є підвищення ефективності використання їхніх оборотних активів, які мають значну питому вагу в структурі активів підприємств. Для прийняття правильних управлінських рішень потрібен чіткий аналіз використання оборотних активів. Головним інструментом в оцінці ефективності використання оборотних активів виступають саме методи економічного аналізу, за допомогою яких можна оцінити та обґрунтувати вплив оборотних активів на фінансовий стан підприємств сільськогосподарської галузі. Для систематизації ефективності використання оборотних активів пропонується поєднати якісні та кількісні параметри показників. Це сприятиме виокремленню та створенню інтегрального індикатора ефективності використання оборотних активів у сільськогосподарських підприємствах. За базу приймемо кількісний показник «величина оборотних активів» та «величина елементів оборотних активів». Доповненням мають бути якісні показники – коефіцієнт ліквідності, оскільки він надає можливості проаналізувати поточну та майбутню платоспроможність сільськогосподарського підприємства. Зазначимо, що важливими параметрами для дослідження є вплив внутрішніх та зовнішніх факторів. Перелічені компоненти повинні бути враховані в узагальненому інтегральному індикаторі ефективності використання оборотних активів, що є напрямом подальших досліджень.

Бібліографічні посилання і примітки

1. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. – [2-е изд., доп. и перераб.]. – М. : Институт новой экономики, 1997. – 864 с.
2. **Вініченко І. І.** Матрична модель оцінки інвестиційної привабливості аграрних підприємств / І. І. Вініченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 18. – С. 3–6.
3. **Вініченко І. І.** Інвестиційна діяльність аграрних підприємств : монографія / І. І. Вініченко. – Донецьк : Юго-Восток, 2010. – 442 с.
4. **Карасева І. М.** Финансовый менеджмент : учеб. пособ. / И. М. Карасева, М. А. Ревякина, Ю. П. Анискин. – М. : Омега-Л, 2006. – 335 с.
5. Економічна теорія – політекономічний контекст : навч. посіб. / Мельник Л. Ю., Макаренко П. М., Макаренко А. П., Мельник Л. Л. – Полтава : РВВ ПДАА, 2010. – 211 с.
6. **Мельник Л. Ю.** Нові підходи до оцінки економічної ефективності й стійкості фермерських господарств / Л. Ю. Мельник // Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету. – 2010. – № 2. – С. 112–116.

Надійшла до редколегії 11.12.2014